

FEYENOORD IN DE OORLOG

OVER DE FEYENOORDER DIE ZIJN EIGEN STAD BEVRIJDDE, THUISWEDSTRIJDEN IN AMSTERDAM EN NETTEN VAN KIPPENGAAS

78 JAAR NA HET EINDE VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG GAAN NOG STEEDS BIJZONDERE VERHALEN ROND OVER FEYENOORD IN DIE OORLOGSJAREN. ZOALS HET VERHAAL OVER LINKSBACK JOOP VAN DER HEIDE, DIE ROTTERDAM BEVRIJDDE, DE 'THUISWEDSTRIJDEN' IN AMSTERDAM, DE JOODSE AANHANG VAN DE CLUB EN EEN VERDWENEN OORLOGSMONUMENT WAAR TEGENWOORDIG NOG NAAR WORDT GEZOCHT.

Tekst: Steven Walter

Fotografie: Stadsarchief Rotterdam & Archief Sportclub Feyenoord & familie Van der Heide

Rotterdam leed net als vele andere steden en dorpen onder de Tweede Wereldoorlog. Daarbovenop kwam nog het bekende bombardement op 14 mei 1940, dat de Nederlandse overgave definitief maakte. Iedere Rotterdammer heeft wel een verhaal over die periode. Zoals de 83-jarige Jopie van der Heide. Haar vader was Joop, de vaste linksback in het elftal uit Rotterdam-Zuid van de jaren dertig. Tijdens een grote razzia van 10 november 1944 werd hij meegenomen door de Duitsers, vermoedelijk om in Duitsland te werken. "Ik stond in een ledikantje voor een ruit in ons huis. 'Daar gaat je vader', werd er gezegd toen een stoet mannen door de straat liep. Ik was nog heel jong, maar dat vergeet ik nooit meer. We konden geneens afscheid nemen", vertelt Jopie. Over wat haar vader precies in Duitsland is overkomen, weet ze weinig te vertellen. Dat komt omdat er vroeger thuis weinig over werd gesproken.

In mei 1945 kwam er een opmerkelijk bericht binnen. Joop was terug in de stad. Sterker, hij

hoorde bij het Canadese leger. Jopie: "Iemand riep naar mijn moeder: 'Marie, Marie, Joop is er! Hij is op de Coolsingel!' Er bestaat nog een opname van een radio-uitzending waarin hij wordt geïnterviewd nadat hij in het centrum was herkend als voormalig Feyenoord-speler." Jopie doelt op een fragment van een radio-uitzending die de verzetsorganisatie Landelijke Knokploegen rond de bevrijding maakte. In wat dagen daarvoor nog het Rotterdamse hoofdkwartier van de Sicherheitsdienst was, werden Joop en zijn kompaan Steef Meijer gevraagd naar hun verhaal. "Wij hebben gewerkt in Duitsland", begint de voetballer zijn verhaal. "Op 28 maart zijn we gevlucht naar Holland." Rond Pasen kwam het duo aan in Enschede, ontmoette er Britse soldaten en liep vervolgens naar Vorden, waar ze zich aansloot bij het Canadese bevrijdingsleger. "Ik ben daar in dienst gekomen als schilder." De voetballende schilder sluit af met een bericht voor de fans: "Ik hoop gauw weer voor Feyenoord een goede wedstrijd te spelen."

Jopie raakt nog steeds ontroerd als ze denkt aan de thuiskomst van haar vader. "Er reed een grote legerwagen onze straat in en daar bovenop zat hij, sigaretten uitdelend. Het was een groot feest in de straat. Iedereen was blij en vrolijk. Mijn moeder en ik vlogen mijn vader in de armen. Ik ben altijd zo trots op hem geweest. Hij was echt een lieverd, een charmeur. Of hij iets aan zijn oorlogservaring heeft overgehouden, weet ik niet. Hij vertelde mij er weinig verhalen over, maar hij klaagde nooit over angst. Depressief was hij ook nooit." Na de oorlog trok Joop weer het rood-wit aan. Hij speelde tot 1948 in Feyenoord 1.

RAZZIA

Joop van der Heide was niet de enige die tijdens de razzia's van november 1944 werd opgepakt. Naast hem troffen tienduizenden Rotterdamse mannen hetzelfde lot. Allen moesten worden afgevoerd naar Duitsland. Een van de drie verzamelplekken waar de gevangenen naartoe werden gebracht, X

JOOP VAN DER HEIDE, STAAND, TWEEDE VANAF RECHTS, VOORAFGAAND AAN DE INTERLAND TEGEN BELGIË OP 21 APRIL 1940. FOTO: KNVB, VIA NATIONAAL ARCHIEF

STADION FEIJENOORD
 AANKONDIGING VAN EEN WEDSTRIJD OM DE BEVRIJDINGSBEKER, OP 27 MEI 1945 IN DE KUIP. GEALLIEERDE STRIJKKRACHTEN HEBBEN GRATIS TOEGANG.

VOETBAL TOURNOOI
 OM DEN
BEVRIJDINGSBEKER

ZONDAG 27 MEI, 3 uur,
FEIJENOORD
 TEGEN
SPARTA

PRIJZEN DER PLAATSEN (Sted. Bel. inbegrepen):
 Eretribune . f 1.50 | Zijvakken . f 0.50
 Maastribune . f 0.75 | Staanplaatsen f 0.25
 Jongensplaatsen f 0.10

FREE ADMISSION FOR THE ALLIED FORCES

INVITATIE: FEIJENOORD - SPARTA
 ZONNEN 27 MEI, 10 BEZOUWEN LIEDEK 10.

DRUKKERIJ: PETERSON - HILLESMAAT 10 - ROTTERDAM 2.

MENSEN VRAGEN EEN PERSOONSBEWIJS AAN IN DE KUIP IN 1941. FOTO: STADSARCHIEF ROTTERDAM.

FOTO BESCHIKBAAR GESTELD DOOR DE FAMILIE VAN DER HEIDE

AFBEELDING VAN DE FEIJENOORDER GEDENKPLAAT IN EEN UITGAVE VAN HET CLUBBLAD IN NOVEMBER 1952. FOTO: ARCHIEF SPORTCLUB FEYENOORD

FOTO BESCHIKBAAR GESTELD DOOR DE FAMILIE VAN DER HEIDE

UITGIFTE VAN DISTRIBUTIESTAMKAARTEN IN DE KUIP IN 1940. FOTO: ARCHIEF SPORTCLUB FEYENOORD

was het Feijenoord-stadion. De inmiddels 96-jarige Feyenoord-fan Frans Appels was een van hen. "Ik was zeventien en woonde in Sportdorp, vlak bij het stadion. Iedereen die kon werken werd opgepakt voor werk in Duitsland. Eerst werden we naar De Kuip geleid. Stond ik daar op het heilige gras. Normaal gesproken droom je daarvan, maar op dat moment waren de omstandigheden uiteraard niet leuk. Op de eerste ring hielden militairen met mitrailleurs ons in de gaten." De mannen moesten vervolgens naar rijnen lopen en met zo'n boot ging het oostwaarts. In Zuilen stopten ze om brood in te laden. Appels: "Ik hielp daarbij. Ineens werd ik bij kop en kont vastgepakt en in een bakkerswagen gegooid. Dat was de Ondergrondse. Niemand merkte dat ik weg was. Vervolgens werd ik naar Utrecht gebracht. Daar zat ik een tijdje, waarna ik weer terug kon naar Rotterdam."

AMSTERDAM ALS THUISBASIS VOOR FEYENOORD

Oorlog of niet; de bal bleef rollen. Voetbal werd gezien als een moment van afleiding; je negentig minuten lang geen zorgen hoeven maken. Zeker in de beginjaren van de oorlog was het lastig een normale competitie te organiseren. Dus werd een lokaal alternatief opgezet: een Rotterdams voetbaltoernooi met Sparta, Xerxes, H-DVS en RFC. In 1943 werd wel op een meer landelijk niveau gespeeld. Feyenoord kwam als afdelingskampioen uit in de kampioenscompetitie en trof daarin Heerenveen, ADO (Den Haag), Willem II en SC Enschede. Het zogeheten Vergeten Bombardement van 31 maart 1943 op Rotterdam-West zorgde ervoor dat de club een probleem had. Uit angst dat luchtaanvallen De Kuip zouden treffen tijdens een wedstrijd met tienduizenden bezoekers besloot de burgemeester dat Feyenoord geen thuiswedstrijden meer mocht spelen. "Wat toen gebeurde, was een geweldig stuk voetbalsolidariteit", geeft sporthistoricus Jurryt van de Vooren van Sportgeschiedenis.nl aan. "Ajax had zich niet voor de kampioenscompetitie geplaatst en zei: 'Kom maar bij ons, dan kunnen er ook vijftien- tot twintigduizend toeschouwers komen. Verdien je ook nog wat aan de recettes.' In die onzekere oorlogstijd haalde de club toch nog tienduizenden guldens binnen. Er is nog een programmaboekje door Ajax uitgegeven waarin de Amsterdammers Feyenoord succes wensen met de thuiswedstrijd in Amsterdam tegen Heerenveen. Door het verbod van de Rotterdamse burgemeester volgde overigens een idiote reeks van thuiswedstrijden. Feyenoord deed dus De Meer in Amsterdam aan, maar ook Het Goffertstadion in Nijmegen en het Olympisch Stadion,

wederom in de hoofdstad. Uiteindelijk werd ADO toen landskampioen."

JOODSE SLACHTOFFERS

Van de Vooren doet ook onderzoek naar omgekomen leden van clubs in de oorlog. Daartoe richtte hij onder meer de website Voetbalmonument.nl op. Tijdens de studie ontdekte de historicus dat Feyenoord (net als Sparta en PSV) meer Joodse leden verloor dan Ajax. "Het Joodse leven was overal in Nederland aanwezig. Maar kijk je naar absolute getallen, dan woonden de meeste Joodse mensen in Amsterdam, met vlak daarachter Rotterdam en Den Haag. Bij Ajax denken velen aan een Jodenclub; je ziet er vaak supporters met de davidster. Vooralsnog is bekend dat Ajax vijf leden verloren in de oorlog. Tussen 1940 en 1945 werden minimaal 45 Feyenoorders gedood. Dat waren zowel leden als donateurs. Van hen hadden er 27 een Joodse achtergrond."

DE ONDERDUIKER DIE GEEN THUISWEDSTRIJD MISTE

Een Joodse supporter was Herman Menco. De tiener zat ondergedoken in Rotterdam-Zuid, maar als op zondagen de straten rond zijn schuiladres zich vulden met stadiongangers, glipte hij de massa in. Met gevaar voor eigen leven en met zijn zwarte haar geblondeerd lukte het hem steeds naar De Kuip te gaan om Feyenoord te zien voetballen. Voor zover bekend miste hij tussen het najaar van 1942 en de winter van 1943 geen thuiswedstrijd. Was een duel voorbij, dan ging hij weer op in de menigte en piepte er ongezien tussenuit als hij weer bij zijn verstoppokel was. De uit Winterswijk afkomstige Herman werd in juni 1944 bij een politie-inal in een Dordts tehuis opgepakt en afgevoerd naar Auschwitz. Hij overleefde het concentratiekamp. Op 24 december 2002 overleed hij.

DE KUIP ONDER DRUK

Recent was er veel discussie over Stadion Feijenoord. Moest er nieuwbouw of verbouw komen? De discussie had mogelijk niet plaatsgevonden als stadiondirecteur J. Hylkema in de duistere jaren de Duitsers geen rad voor de ogen had gedraaid. De oorlogsindustrie vroeg om staal. Waar was dat volop aanwezig? Inderdaad, in het Rotterdamse stadion. De bezetter had er zijn oog op laten vallen. Sportclub Feyenoord-archivaris Cor van Veldhuizen weet welke truc de toenmalige directeur toepaste. "Hij wist de Duitsers op de een of andere manier ervan te overtuigen dat er slechts een derde

van de werkelijke hoeveelheid staal in het gebouw zat verwerkt. Door die lagere taxatie was sloop voor hen niet meer interessant." Toch werd er afgebroken en aangepast in en rond het stadion. En wel om bijzondere redenen. "Heb je het over De Kuip en de nabijgelegen trainingsvelden, dan heb je het over grote, open vlaktes. Daar kun je makkelijk geallieerde parachutisten of zelfs vliegtuigen laten landen", vertelt Van de Vooren. "De Duitsers zagen daarvoor de gevaren in. Daarom waren maatregelen nodig. Op en rond de velden liet de Wehrmacht kokers in de grond plaatsen waarin palen werden gestoken. Was er

'DOELNETTEN WAREN ER BIJVOORBEELD NIET MEER, DUS HING ER KIPPENGAAS TUSSEN DE PALEN'

een wedstrijd, dan gingen de palen weg en werden de gaten gedicht. Na het sporten werden de palen teruggeplaatst." Om te kunnen blijven spelen, werd in tijden van schaarste een beroep gedaan op de creativiteit van de clubmensen, weet

de sporthistoricus. "Doelnetten waren er bijvoorbeeld niet meer, dus hing er kippen-gaas tussen de palen. Een bal was normaal gesproken een 'vijfje', maar dat werd een 'viertje'. Door die bal in water te laten weken, werd hij even zwaar als een 'vijfje' en konden ze blijven voetballen zoals ze min of meer gewend waren."

HET VERDWENEN OORLOGSMONUMENT

Ter nagedachtenis van de oorlogsslachtoffers stond in het stadion het beeld De Zaaier. Het monument was gemaakt door kunstenaar Rie Elias. Het kalkstenen beeld is meer dan menshoog, maar sinds 1946 ontbreekt elk spoor van dit kunstwerk. "Het is echt een raadsel wat ermee is gebeurd", zegt Sportclub Feyenoord-archivaris Van Veldhuizen. "Het stond na de oorlog binnen het stadionterrein, maar het moest weg omdat mevrouw Elias geen vergunning had aangevraagd bij het Ministerie van Onderwijs, Kunst en Wetenschappen. De kunstenaar en de club hebben de minister nog geschreven om alsnog een vergunning te krijgen, zodat De Zaaier kon blijven staan. De verzoeken werden afgewezen. Geen idee waarom. Kennelijk voldeed het beeld niet aan een soort schoonheidsideaal of zo. Het moest weg, ook al stond het dus op eigen terrein. Heel vreemd. Sinds 1952 hangt er in De Kuip alleen een herdenkingsplaquette. Wat er met De Zaaier is gebeurd? Is het gesloopt? Is het ergens anders neergezet? Als iemand het weet, laat het mij alsjeblieft weten."